

شرکت ایرانیان در انقلاب اکتبر

مهاجرت توده‌ی عظیم دهقانان و پیشه‌وران ایرانی ساقط از هستی به روسیه از همان اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم آغاز شده بود. در طی سال‌های متوالی، ده‌ها هزار نفر از مرز ایران و روسیه رد می‌شدند. در برخی از سال‌ها، تعداد مهاجرین ایرانی از دویست هزار نیز می‌گذشت. کارگران ایرانی به مناسبت تسلیم در برابر شرایط تحمیلی صاحبان مؤسسات صنعتی فعالیت‌سندیکا‌های محلی را بسیار دشوار کردند. بلشویک‌ها برای فعالیت در میان کارگران محلی نسبت به کارگران مهاجر ایرانی توجه خاصی داشتند. به این مناسبت، در سال ۱۹۰۵، در شهر باکو، در کنار سازمان سوسیال‌دموکرات «همت» که در میان ساکنان محلی مسلمان تبلیغ می‌کرد حوزه‌ی سوسیال‌دموکرات ایران به نام «اجتماعیون عامیون» (مجاهد) سازمان یافت.

بدین ترتیب سنت پا برجای مبارزه‌ی مشترک انقلابی ملت‌های ایران و روسیه پایه‌گذاری شد. اگر چه در سال‌های عقب‌نشینی موقت انقلاب نخستین گروه‌های سوسیالیستی ایرانی تقریباً متوقف شد، ولی شرایط عینی ادامه‌ی مبارزه و فعالیت آنان به قوت خود باقی ماند. کار مداوم سیاسی و سازماندهی بلشویک‌های باکو، و عناصر پیشروی ایرانی در میان کارگران مهاجر به تدریج به ثمر می‌رسید.

در سال های جنگ اول جهانی، تعداد اعتصاباتی که کارگران ایرانی در آن ها با خواست های مشخص خود شرکت می کردند، افزایش یافت. تنها در ماه مه ۱۹۱۴، «باربران» ایرانی بندر، همراه کارگران دستگاه های حفاری دو بار دست به اعتصاب زدند. در این دو اعتصاب بیش از ۲۰۰۰ نفر شرکت داشتند، اعتصاب کنندگان خواست های خود را در مقابل پیمانکاران مطرح کردند. افزایش مزد و بهبود شرایط مسکن و معاش از جمله خواست های مطروحه بود.

در سال ۱۹۱۶ در باکو، کارگران ایرانی، با شرکت مستقیم بلشویک های محلی، سازمان سوسیال دموکرات عدالت را تشکیل دادند. «عدالت» که در آغاز یک گروه سوسیال دموکرات بود، در کنفرانس مؤسسان که در ماه ۱۹۱۷ در شهر باکو تشکیل شد، شکل حزب به خود گرفت. این کنفرانس برنامه حزب را به تصویب رسانده، کمیته ی مرکزی را که آ. غفارزاده-م. لطفی- علیخائف-م. بابا و دیگران بودند، انتخاب کرد. آ. غفارزاده که به دبیری حزب انتخاب شده بود، در عین حال سردبیری روزنامه ی هفتگی ارگان حزب را به نام عدالت به عهده داشت. این روزنامه به زبان های فارسی و آذربایجانی منتشر می شد.

در باکو و حوالی آن حوزه های حزبی و میتینگ ها و تظاهرات سازمان داده می شد. فعالیت حزبی در دو جهت انجام می گرفت:

۱) بسیج مهاجران ایرانی برای مبارزه به خاطر استقرار حکومت شوروی در آذربایجان.

۲) بسط و توسعه تهیج و تبلیغ در ایران.

فعالیت «حزب عدالت» در باکو در رابطه ی نزدیک با کمیته ی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) در شهر باکو انجام می گرفت. سازمان باکوی

حزب کمونیست روسیه (بلشویک) و «عدالت» و «همت» در واقع سازمان واحدی بودند که، به خاطر فعالیت در میان زحمتکشان ملیت های مختلف، ظاهراً به شکل سازمان های جداگانه عمل می کردند. این سازمان ها تحت رهبری بلاواسطه دفتر (بورو) باکوی کمیته ی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) ناحیه قفقاز فعالیت می کردند. کمیته ی مذکور، به فاصله ی زمان های معین، درباره ی اشکال و روش های فعالیت سازمان های «همت» و «عدالت» بحث کرده و نظر می داد.

پس از انقلاب فوریه، علاوه بر حزب عدالت، دو سازمان سیاسی دیگر - «حزب دموکرات ایران» و «حزب استقلال ایران»- نیز در باکو فعالیت می کردند. تجار، مغازه داران، کارکنان کنسولگری های ایران، در باکو، پتروسکف، در بند، و شهرهای ماورای قفقاز عضو این سازمان ها بودند. حتی گرگانی، نویسنده ی ایرانی که دارای گرایش های بورژوازی است، می نویسد: در مقایسه با این دو حزب ضعیف که عده ی قلیلی عضو داشتند، حزب عدالت موقعیت ممتاز و برحسته ای داشت.

تفاوت طبقاتی در میان مهاجرین ایرانی به طور وضوح مشاهده می شد. مبارزه ی گروه های سیاسی، در بسیاری از موارد، به برخوردهای مسلحانه، و به قتل فعالین «حزب عدالت» به دست ضدانقلابیون می انجامید. مثلاً این خبر به امضای آ. یوسف، عضو کمیته ی موقت انقلابی، در روزنامه ی باکو چاپ شد: "در شب بین ۴ و ۵ فوریه در دو راهی قیشلی، قربان صادق زاده عضو کمیته ی محلی حزب سوسیال دموکرات ایران (عدالت) به طور وحشیانه ای به قتل رسید. قتل رفیقمان به دست مرتجعین با تصمیم اخیر شورای کارگران مهاجر ایرانی (رفیق صادق زاده یکی از فعالین این شورا بود) درباره ی نحوه ی کار کنسولگری ها را- که تنها به امور تجار محتکر پرداخته و به

سرنوشت کارگران و کشته شدن صدها تن از آنان بی اعتنا می باشد. به یک هیئت ۳۸ نفری منتخب شورا واگذار کند. ما از همه ی اتباع ایرانی دعوت می کنیم که، طبق تصمیم کمیته ی انقلابی موقت، برای احترام به خاطره این رفیق که در حین مأموریت جان خود را از دست داده است دست از کار بکشند. ای ستمدیدگان، ای دوستداران آزادی و برابری، تا بدین وسیله به همه ی دشمنان جنایتکار و قاتل ملت ثابت شود که هیچ نیرویی قادر نیست حرکت آزادی بخش مردم را متوقف کند."

سازمان های «حزب عدالت»، تحت رهبری حزب کمونیست روسیه (بلشویک)، در تمامی اقدامات سیاسی بلشویک ها شرکت می جستند. ا. ای میکویان می نویسد: "از همان سال ۱۹۱۸ آقایی (یکی از رهبران «عدالت»، و. پ.) و سازمان های او با ما همکاری داشتند".

در ۲۷ ژوئیه ۱۹۱۸، هنگامی که نیروهای ترکیه به باکو حمله ور شدند، «حزب عدالت» و کمیته مرکزی «همت» تصمیم گرفتند که اعضاء خود را در گروه های مسلح کارگری برای دفاع از شهر بسیج کنند.

پس از تسخیر شهر به وسیله ی نیروهای اشغالگر، بیش از نیمی از اعضای کمیته ی مرکزی «عدالت» توقیف و به قتل رسیدند. رئیس حزب، غفارزاده، که کمیته ی مرکزی او را برای سازمان دادن و برقراری ارتباط با چریک ها به گیلان فرستاده بود، توسط ضدانقلابیون به قتل رسید.

پس از آن که در آغاز نوامبر ۱۹۱۸، نیروهای ترکیه مناطق آذربایجان را تخلیه کردند، باکو در تاریخ ۱۷ نوامبر توسط نیروهای انگلیسی اشغال شد. دولت ارتجاعی آذربایجان، که قوای انگلستان را به باکو فرا خوانده بود سعی داشت تا به هر وسیله از فعالیت سازمان های بلشویکی جلوگیری کند. اما

کمیته ی حزب کمونیست روسیه (بلشویک)، «همت» و «عدالت» مخفیانه به فعالیت خود ادامه می دادند.

در ماه مارس ۱۹۱۹، هنگامی که مساواتی ها در باکو حکومت می کردند، کنفرانس «عدالت» مخفیانه در شهر باکو برقرار شد و کمیته ی مرکزی جدیدی را انتخاب کرد. در تشکیل این کنفرانس فعلیتی، که از درون مهاجرین برخاسته بودند نقش بسیار مهمی ایفا کردند. آ. ای. میکویان می نویسد: "از رهبران عدالت من سه نفر از کارگران با استعداد را به خوبی به یاد دارم (مقصود برادران آقازاده هستند. و. پ). این برادران با آنکه دارای تحصیلات نبودند، به طور طبیعی خواص رهبران قابل را داشتند. آنان از تجربه ی سیاسی برخوردار و با تمام وجود به کمونیزم وفادار و باید بگویم که با تعصب بیش از اندازه به افکار حزب پایبند بودند. آنان در تمام جلسات شرکت می جستند. و با کمونیست ها همکاری می کردند."

رهبران «عدالت» در کنفرانس حزب کمونیست آذربایجان که در ماه مارس ۱۹۱۹ در باکو برگزار شد، شرکت جستند. در ملاقات نمایندگان بلشویک باکو (کمیته ح. ک. ر. «بلشویک» «همت» و «عدالت») بهرام آقازاده سخنرانی کرد. او خطاب به نمایندگان گفت که کارگران ایرانی از تمامی اقدامات کمیته ی بلشویک حمایت کرده و با کارگران روس و ارمنی خواهند بود.

در همین موقع رابطه ی حزب «عدالت» با انترناسیونال کمونیست برقرار شد. حسین اوف، نماینده ی حزب کمونیست ایران (بخش مرکزی ملل شرق)، در نخستین کنگره ی کمینترن شرکت جست.

در جریان سال ۱۹۱۹، فعالیت حزب «عدالت» با بلشویک ها از نزدیک همکاری داشتند. در جلسه ی کنفرانس کارگری باکو در ۴ مه ۱۹۱۹ تشکیل شد آقازاده به عضویت هیئت مدیره کنفرانس انتخاب شد. او پس از چند روز

همراه گروه کمونیست های مسلح به صفوف ارتش سرخ مغان پیوست. این گروه بعدها به تصمیم کمیته ی مرکزی حزب «عدالت»، مأمور شد که برای کمک به جنبش چریکی که به رهبری کوچک خان انکشاف یافته شده بود به گیلان برود ولی در ژوئیه ۱۹۱۹ جمهوری مغان سرکوب شد و تنها عده ی قلیلی از کمونیست های ایران موفق شدند که به باکو باز گردند.

در نخستین کنگره ی حزب کمونیست آذربایجان، که در روزهای ۱۱ و ۱۲ فوریه ۱۹۲۰ برقرار شد، ده نماینده از حزب «عدالت» شرکت داشتند. کامران آقازاده (یکی از برادران آقازاده) به عضویت حزب کمونیست آذربایجان (بلشویک) انتخاب شد. کنگره درباره یکی شدن و ورود همه ی سازمان های کمونیستی آذربایجان به حزب کمونیست آذربایجان (بلشویک) تصمیم گرفت. اما حزب «عدالت»، به ویژه حوزه های پائین آن، تا اواسط سال ۱۹۲۰، همچون سازمان های مستقل کمونیست های ایران باقی ماند.

عده ای از کمونیست های ایرانی، هنگام اشغال باکو توسط نیروهای ترکیه، همراه بلشویک ها به آستراخان رفتند. بنا به تصمیم این سازمان «حوزه ی کمونیست های ایرانی» مرکب از ۱۸ نفر تشکیل شد. اعضا «عدالت» در فعالیت های تبلیغاتی و تهییجی شرکت می جستند، و به عنوان مبلغ به دایره های سیاسی ارتش سرخ- که در آن انترناسیونالیست های ایرانی بودند- فرستاده می شدند.

در تاریخ ۲ ژانویه ۱۹۱۹، «نخستین کنگره ی اتباع و اسیران جنگی ترکیه» برای به وجود آوردن حوزه ی کمونیستی (ترکیه) تشکیل شد. در این کنگره ۱۴ تن از نمایندگان کمونیست های ایران و قفقاز شرکت جستند. در دومین جلسه ی کنگره به پیشنهاد نریمان نریمانوف تصمیم گرفته شد که برای تشکیل کلاس های تبلیغ و بسیج و انتشار روزنامه ارگان اسرای ترک با

همکاری حوزه‌ی ایرانیان اقدام شود- این کلاس‌ها می‌بایست مبلغین ترک و ایرانی را آماده سازد که نخست به قفقاز و سپس به ترکیه و ایران فرستاده شوند. کمونیست‌های ایرانی به پخش افکار مارکسیستی در میان زحمتکشان ترکیه نیز کمک می‌کردند. کمیته «عدالت»، در ژانویه ۱۹۲۰، سلطانزاده، علی خانف، و فتح علیزاده را که از فعالین آن سازمان بودند، به تاشکند فرستاد. اینان پس از تشکیل کمیته‌ی تشکیلاتی «عدالت»، به تبلیغ و بسیج ایرانیان مهاجر در ترکستان مشغول شدند. در ۳۰ ژانویه ۱۹۲۰، کمیته‌ی تشکیلاتی، بیانیه‌ی «حزب کمونیست ایران»، (عدالت) را خطاب به زحمتکشان ایران منتشر کرد. در بیانیه گفته شده بود: *حزب کمونیست ایران (عدالت) پرچم مبارزه‌ی قاطعانه علیه همه‌ی دشمنان زحمتکشان ایران را برافراشته است- انقلاب اکتبر روسیه امکانات و افق تازه‌ای را در برابر ما گشوده است. حزب کمونیست ایران، با کمک کارگران و دهقانان روس که دوستان واقعی زحمتکشان ایران هستند، با دشمنان زحمتکشان تا آخرین قطره‌ی خون مبارزه خواهد کرد. رفقای کارگر و دهقان ایران، برای آزادی توده‌های ستمکش و اسیر ایران از دست ستمگران خارجی، زیر پرچم مبارزه‌ی انقلابی متحد شوید. مرگ بر غارتگران خارجی، زنده باد ایران آزاد، زنده باد حزب کمونیست ایران (عدالت).*

در سال‌های ۱۹۲۰-۱۹۱۹ در سازمان دادن و آماده کردن کادرهای حزبی حیدر عمواغلی (تاری و ردیف)، انقلابی حرفه‌ای ایران، نقش بسیار مهمی داشت.

ترکستان که از هیئت اجراییه شوروی تشکیل شده بود، نماینده داشت، عالی‌ترین مرجع شورای بین‌المللی تبلیغات پلنوم بود و حزب عدالت در آن دو نماینده داشت. حزب، جلسات، میتینگ‌ها، سخنرانی، و کنفرانس‌هایی تشکیل

می‌داد و نمایندگان خود را به سمرقند، عشق آباد، مرکوشک، کراسنودسک، و شهرهای دیگر می‌فرستاد تا عناصر پیشرو مهاجرین را به حزب جلب کنند.

نخستین کنفرانس ایالتی حزب «عدالت»، به نمایندگی از طرف ۵۶۳۰ عضو حزب، در تاریخ ۲۰ مارس ۱۹۲۰ تشکیل شد. و لنین به ریاست افتخاری این کنفرانس انتخاب شد. کنفرانس درباره گزارش سلطانزاده زیر عنوان «دولت شاه و دورنمای انقلاب اجتماعی در ایران» درباره‌ی مسأله‌ی جنگ و گزارش علی خانوف «تاکتیک ما در ایران» بحث کرده، تزه‌های مربوطه را به تصویب رساند. در تزه‌هایی که از گزارش علی خانوف تصویب شد، وضع اجتماعی و اقتصادی ایران به طور خلاصه تشریح شده، به ویژگی‌های فعالیت حزبی در میان مردم اشاره شده بود. از جمله، کنفرانس مسأله‌ی عضویت افراد را مطرح و مقرر کرد که پذیرش افراد باید با هوشیاری بیش تری به کار رود، تا از عضویت افرادی که ممکن است با خط مشی سیاسی میانه روی خود خط مشی قاطعانه حزب را متزلزل کنند جلوگیری شود. کنفرانس هم چنین تأکید کرد که برعکس کشورهای پیشرفته‌ی سرمایه داری که طبقه‌ی کارگر آن متشکل بوده است و بنابر این احزاب کمونیست قادرند مستقل عمل نمایند، «حزب عدالت» باید، در شرایط ایران، تمام کسانی را که به خاطر وضع اقتصادی خود در براندازی الیگارشی اربابی (مالکین بزرگ) ذینفع می‌باشند به سوی خود جلب کند.

در تزه‌ها آمده بود که حزب باید در مبارزه علیه اشغال انگلستان و استبداد شاه از همه‌ی عناصر چپ ایران (تا زمانی که فعالیت آنان با منافع کارگران و دهقانان تضاد پیدا نکرده، به آنان مدد برساند. در این تزه به این نکته که از چگونه عناصری باید استفاده شود اشاره مشخص نشده است. از تقسیم بورژوازی به بورژوازی ملی طرفدار استقلال و بورژوازی کمپرادور که در

تحکیم امپریالیزم بیگانه در کشور است سخنی نیست. تأکید بر این مسأله که ایران دارای تعداد زیادی کارگران پرولتری صاحب سطح آگاهی نسبتاً بالایی است نیز اشتباه بود. چنین به نظر می رسد که نویسندگان تزاها، بیش تر مهاجرین ایرانی در نظر داشتند. همچنین مسأله ی پراهمیت درجه ی انکشاف اجتماعی- اقتصادی و وضعیت سیاسی ایران که با روسیه کاملاً متفاوت بود در نظر گرفته نشده بود. تجربه ای که از روسیه به دست آمده بود نمی توانست کورکورانه در ایران نیمه فنودال (کذا) به اجرا در آید. یکی از روزنامه های تاشکند درباره ی او نوشت: *نماینده ی کمونیست های ایران، عضو انترناسیونال سوم و شورای مسکو، شخصی که در محافل سیاسی به رجب بمبی، معروف است، و در انقلاب مشروطه ی ایران سال های ۱۹۱۱ - ۱۹۰۸ و سرنگونی شاه نقش مهمی ایفا کرده، در حال حاضر در تاشکند است.*

رجب بمبی در مسجد ایرانیان سخنرانی خود به اهمیت حکومت شوروی در مبارزه برای احقاق حقوق ستمدیدگان اشاره کرده، از مردم خواست که برای کمک به حکومت شوروی و آزادی کارگران و دهقانان ایرانی به مبارزه برخیزند. سخنگو حضار را به عضویت در حزب «عدالت»- بیان کننده ی اراده ی زحمتکشان ایران- فراخواند. پس از سخنرانی حیدر، ۴۵ نفر در حزب نام نویسی کردند.

سازمان «عدالت»، که در آذربایجان شمالی و ترکستان فعالیت داشت، تا ژوئن ۱۹۲۰، در رابطه ی نزدیک با سازمان های محلی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) کار می کرد. به افراد فعال حزب «عدالت»، که در کردستان فعالیت می کردند، دستور داده شده بود که در تمام مسائل مربوط به فعالیت حزبی اساسنامه ی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) را ملاک عمل خود قرار دهند.

در این سند قویاً توصیه شده بود که باید همه‌ی کوشش ممکن به کار رود تا فعالیت حزبی در یگانگی کامل با سازمان های محلی حزب کمونیست روسیه انجام گیرد. زیرا بین «سازمان عدالت» و حزب کمونیست روسیه اختلاف اساسی یا برنامه ای نمی تواند وجود داشته باشد و ندارد. اعضای عدالت بایستی در جلسات محلی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) و اقدامات آن - که توسط سازمان های دولتی و حزبی شوروی انجام می شد- شرکت جویند. یکی از ویژگی های سال های ۱۹۲۰-۱۹۱۹، پیدایش تعداد زیادی شوراهای اتباع ایرانی است. این شوراهای ایرانیان را در مقیاس شهرها متحد می ساخت. چنین شوراهائی در تاشکند، اورنبورگ، سمرقند، مسکو، و ساراتف وجود داشت.

رهبری شورای ترکستان را تجار ایرانی در دست گرفته بودند. کمیته‌ی ایالتی «عدالت» از کمیسیون ترکستان خواست که شوراهای اتباع ایرانی در ترکستان بسته شود. زیرا این شوراهای نه تنها برای کارگران کاری انجام نمی دهند بلکه در دست بورژواهای ایرانی به آلت سوءاستفاده و پیشبرد سیاست آنگلو فیل در میان کارگران تبدیل شده است.

اما بخش از شوراهای زیر نفوذ کمونیست های ایرانی بود. کمونیست ها فقیرترین اقشار مهاجر ایرانی را در این شهرها متحد کرده، در داخل شوراهای حوزه های کمونیستی به وجود می آورند.

کمونیست های ایران با دفتر (پورو) مرکزی سازمان های کمونیست های مشرق که در دسامبر ۱۹۱۸ در مسکو تشکیل شده بود فعالانه همکاری می کردند.

این دفتر توانست، در مدت کوتاهی (ژانویه ۱۹۱۹- دسامبر ۱۹۱۸)، به کمک کمونیست های ایران تعداد زیادی بیانییه و جزوه برای پخش در ایران و

در میان مهاجرین نشر دهد. خطاب به زحمتکشان مسلمان روسیه و شرق به زبان فارسی در بیش از صد هزار نسخه منتشر شد در ماه های بعد، جزوه های: الغای صلح پرست، تزار، کشیش، و کولاک قانون اساسی جمهوری فدراتیو سوسیالیستی شوروی روسیه به زبان فارسی منتشر شدند. دفتر مرکزی تعداد زیادی بیانیه و جزوه نیز به زبان آذربایجانی منتشر کرد. اعضای «عدالت» جزوه خطاب به جوانان زحمتکش مشرق را به زبان فارسی نشر دادند.

در سال ۱۹۱۹، در مسکو علاوه بر «سازمان کمونیست عدالت»، حوزه «حزب اجتماعیون عامیون» (سوسیال دموکرات) نیز به رهبری حیدرخان فعالیت می کرد. اعضاء این سازمان در تاریخ ۱۰ آوریل ۱۹۱۹، با شرکت نمایندگان گروه های کمونیست سامارا، آستراخان، و کارگران راه آهن بریانسک و نمایندگان انترناسیونالیست های ایرانی در ارتش سرخ و نمایندگان شورای اتباع ایران در مسکو میتینگی برپا داشتند، حیدرخان، در سخنرانی خود، حمله به نمایندگی شوروی را- شدیداً محکوم کرد. او اعلام داشت که ایرانیان مقیم روسیه ی شوروی از هر دسته ای که باشند (سوسیالیست یا بورژوا)، در برابر این عمل نمی توانند سکوت اختیار کنند. او گفت: روسیه شوروی تنها امید ایرانیان نشان داده است که آزادی، زندگی نو و رهائی از زنجیرهای غارتگران خارجی را برای شرق به ارمغان می آورد.

در پایان میتینگ به پیشنهاد حیدرخان قطعنامه آماده شده از طرف حوزه ی حزب «اجتماعیون عامیون» به تصویب رسید. در این قطعنامه آمده است که: ایرانیان مقیم روسیه ی شوروی را چنان مرکزی می دانند که ایرانیان، صرف نظر از اختلافات مسلکی، باید در مبارزه ی خود علیه ستمگران خارجی و داخلی از آن سرمشق و نیرو بگیرند، و به همین مناسبت، ایرانیان را صرف

نظر از تعلق به طبقات و احزاب مختلف، به شرکت و مبارزه دعوت می‌کنند، مبارزه‌ای که سازمان‌های انقلابی در داخل ایران، با وجود ترور آغاز کرده‌اند. لازم به تذکر است که حزب «اجتماعیون عامیون» هم از زمان انقلاب مشروطه ۱۹۱۱-۱۹۰۵، از تاکتیک ترور فردی به مقیاس وسیع استفاده می‌کرد. حیدرخان در سخنرانی خود از فعالیت «کمیته ی مجازات»، که در سال ۱۹۱۸ در مدت ۱۸ روز عملیات تروریستی متعددی را علیه محافل ارتجاعی ایران انجام داده بود، پشتیبانی کرد. حیدرخان گفت که این سازمان ارگان اجرایی «حزب اجتماعیون عامیون» بود. موضع حیدرخان در این مسأله قانع‌کننده به نظر نمی‌آید.

حوزه‌های کمونیست‌های ایرانی در شهرهای «اودسا»، «کیف»، «رستف»، «روی دن» و «ولادی قفقاز» وجود داشت. در فوریه ۱۹۱۹، تحت نظر کمیته‌ی مرکزی حزب کمونیست «اوکراین»، گروه مسلمان «همت» در آن منطقه مستقر شد. این گروه میان کارگران ایرانی و آذربایجانی معادن زغال سنگ تبلیغ و فعالیت می‌کرد.

در سال ۱۹۲۰، دفتر (بورو) مرکزی سازمان‌های کمونیستی ملل شرق و دفتر جلب کارگران مهاجر به شهرهای «خارکف»، «پلتاو»، «رمن»، «کرمچوک»، «آرماویر»، «گروزی»، «عشق آباد»، «پتروگراد»، «مسکو»، و دیگر شهرها فرستادند.

گروه‌های مسلح انترناسیونالیست‌های کارگران مهاجر ایرانی در جنگ‌های ترکستان قفقاز، سواحل ولگا و روسیه ی مرکزی - که به خاطر استقرار حکومت شوروی درگیر می‌شد- فعالانه شرکت می‌جستند. «قلیق اوغلی» - کارگر ایرانی عضو حزب کمونیست روسیه (بلشویک) - به هنگام شورش ضدانقلابیون در «کوکند»، از کارگران فقیر شهر گروه مسلحی تشکیل داد و

مدت ۱۶ روز از قلعه‌ی آن شهر دفاع کرد. گروهی از کمونیست‌های ایرانی به رهبری «بهرام آقازاده» (عضو کمیته‌ی مرکزی «عدالت») در گروه مسلح معروف به «گروه پولادین» در ماوراء قفقاز علیه «دنکین» می‌جنگید. گروه انترناسیونالیستی ایرانیان و گروه سوارنظام ایرانیان در جبهه‌ی ترکستان بر ضد اشغالگران انگلیسی و باسماچی‌ها می‌جنگیدند.

حیدرخان در نامه‌ی ۱۲ فوریه ۱۹۲۰ به دفتر (بورو) مرکزی سازمان‌های کمونیستی ملل شرق نوشته است که او هنگام اقامتش در «سامارا» با «فرونزه» درباره‌ی تشکیل هنگ ایرانیان در ترکستان صحبت کرده بود. این هنگ می‌بایست به قسمت‌های منظم ارتش سرخ در مبارزه با اشغالگران و ضدانقلاب مدد برساند. بنا بر گفته‌ی حیدرخان «فرونزه» با تشکیل گروه‌های انترناسیونالیستی ایرانیان موافقت کامل نشان داده بود.

در تاریخ ۲۵ آوریل ۱۹۲۰، بنا بر دستور شماره ۱۸۷ جبهه‌ی ترکستان، گروه مسلح انترناسیونالیست‌های ایران تشکیل شد. «هدایت امین بیگی»، دبیر حوزه‌ی حزب کمونیست ایران و شرکت‌کننده در انقلاب کبیر اکتبر در پتروگراد، در جنگ با گاردهای سفید در «آسترخان» با قهرمانی جان سپرد. کمیته‌ی ایالتی حزب کمونیست روسیه (بلشویک) در قفقاز، به مناسبت خدمات ویژه‌ی امین بیگی، به انقلاب تصمیم گرفت که برای خانواده او مستمری مقرر شود.

بدین ترتیب عناصر پیشروی پرولتاریای ایران در روسیه سهم خود را در دفاع از دستاوردهای اکتبر ادا کرده، طی این سال‌ها، به کمک برادران طبقاتی روس خود، سازمان سیاسی طبقاتی ویژه خویش، یعنی، حزب کمونیست ایران (عدالت) را به وجود آوردند. این حزب در مبارزه آزادی بخش ملی سال‌های ۱۹۲۱-۱۹۲۰ نقش مهمی را بازی کرد.

توده های کارگران مهاجر و آگاه ترین عناصر طبقه ی کارگر ایران، که تازه در حال شکل گرفتن بود، بعدها هسته های گروه مسلح جنبش آزادی بخش ملی را، که در سال های ۱۹۲۱- ۱۹۲۰ در گیلان تکامل یافت، تشکیل دادند. کارگران مهاجر، داوطلبانه کار خود را در کارخانجات روسیه رها کرده، گروه های مسلح تشکیل دادند و برای آزادی وطن اسیر خود به جنبش گیلان پیوستند.

و.ن. پلاستون

منبع: نشریه ی کارگر سوسیالیست شماره ۴۴

بازنویس: یاشار آذری

مسئول نشر کارگری سوسیالیستی: یاشار آذری

آدرس اینترنتی کتابخانه: <http://www.nashr.de/>

ایمیل یاشار آذری: yasharazarri@gmail.com

تاریخ بازنویسی: ۱۳۸۴